11. Маслова В. А. Когнитивная лингвистика / В. А. Маслова. – Мн. : ТетраСистемс, 2005. – 256 с.
12. Рыжков А. Специфика концептуальной метафоры в кинодискурсе / А. Рыжков // Когнитивные аспекты изучения языковых явлений в германском языке. – Самара : Самар. ун-т, 2000. – С. 105–113.
13. Селиванова Е. А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации : монограф. учеб. пособие / Е. А. Селиванова. – Киев : ЦУЛ «Фитоцентр», 2002. – 336 с.
14. McNeill David. «Language is inseparable from imagery...» Gesture and Thought. – Chicago ; London : University of Chicago Press, 2001.
15. Oxford Dictionary of Business English / ed. by A. Tuck, M. Ashby. – Oxford : Oxford University Press, 1996. – 491 p.
16. Oxford Dictionary of Current English / ed. by D. Thompson. – Oxford : Oxford University Press, 1996. – 1092 p.

Статтю подано до редколегії
01.02.2012 р.

УДК 811.134.2:81'373.612.2

М. О. Суслова – аспірант Запорізького національного університету

Метафорична актуалізація концепту РАМАДАН в іспанській та французькій мовах

Роботу виконано на кафедрі романської філології і перекладу ЗНУ

У статті пропонується аналіз метафоричних номінацій концепту РАМАДАН у рамках дослідження вербальної репрезентації концептосистеми ІСЛАМ в іспанській та французькій мовах.

Ключові слова: іслам, концепт, концептуальна метафора, лінгвокультура.

Суслова М. А. Метафорическая актуализация концепта РАМАДАН в испанском и французском языках. В статье предлагается анализ метафорических номинаций концепта РАМАДАН в рамках исследования вербальной репрезентации концептосистемы ИСЛАМ в испанском и французском языках.

Ключевые слова: ислам, концепт, концептуальна метафора, лингвокультура.

Souslova M. A. Metaphoric Actualization of Concept RAMADAN in Spanish and French Languages. The article deals with the analysis of the concept RAMADAN metaphoric nominations within the scope of the research of verbal representation of the ISLAM conceptual system in Spanish and French.

Key words: Islam, concept, conceptual metaphor, lingvoculture.

Постановка наукової проблеми та її значення. У сучасних лінгвокогнітивних та лінгвоконцептологічних студіях вивчення концептуальних метафор постає як один із основних етапів дослідження концепту (С. Г. Воркачов, М. В. Піменова, Є. О. Піменов, А. М. Приходько та ін.). Концептуальні (або когнітивні) метафори підтримують концепт у мовній свідомості [1, 80], виступаючи способом мислення, засобом осягнення, рубрикації, уявлення й оцінювання якогось фрагмента діяльності, що відноситься до зовсім іншої понятійної області [4]. З огляду на це, **об'єктом** пропонованого дослідження є концепт РАМАДАН як один із базових компонентів концептосистеми ІСЛАМ, а **предметом** – метафоричні номінації концепту РАМАДАН, що структурують його образно-перцептивний прошарок в іспанській та французькій лінгвокультурах. **Мета** дослідження – проаналізувати метафоричне представлення концепту РАМАДАН в іспанській та французькій мовах, що передбачає розв'язання таких **завдань**: 1) відібрати методом суцільної вибірки із сучасної іспанської та французької преси (електронні версії друкованих видань *El Mundo, El Pais, Le Figaro, Le nouvel Observateur*) метафори, що репрезентують концепт РАМАДАН; 2) окреслити напрями змістового розгортання концепту РАМАДАН у двох європейських лінгвокультурах.

© *Суслова М. О., 2012*

Актуальність роботи зумовлена підвищеним інтересом сучасного наукового загалу до проблем осмислення міжкультурного діалогу з ісламом, що здійснюється на європейських теренах. Сучасний соціокультурний та політичний контекст перебування та вкорінення «чужої» релігії на території двох європейських країн – Іспанії та Франції – не може не відбиватися на уявленнях носіїв іспанської та французької мов про феномени чужої ісламської культури, зокрема Рамадану.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Одним із стовпів релігії ісламу є піст протягом Рамадану, одного з місяців мусульманського календаря. У цей час зі світанку до настання темряви заборонено їсти, пити, приймати ліки, курити та віддаватися чуттєвим насолодам. Вночі дозволяється їсти та насолоджуватися подружніми обов'язками. Перед світанком віруючі їдять для того, щоб підтримати сили під час денної діяльності. Хворих, дітей, літніх людей та інші категорії населення звільняють від посту, хоча ті, хто здатні його витримати, повинні будуть зробити це пізніше [2, 45]. Оскільки святкування Рамадану безпосередньо пов'язане з утриманням від їжі в період зі сходу сонця до його заходу та вживанням їжі з початком темряви до світанку, то осмислення феномену Рамадану в іспанській і французькій лінгвокультурах ґрунтується на його розумінні через опис різних страв та продуктів харчування. Ключове слово-репрезентант концепту РАМАДАН в іспанській та французькій мовах зустрічається у сполученнях або в контекстах зі словами, що вживаються на позначення традиційної їжі, яку вживають мусульмани в цей період (*Ramadán a la carta* El País 17/9/2011, *subbakia, harira, briwat, samosas, pacokas, cous-cous y tajines de carne/Viande halal, feuilles de brick, couscous*), а також зі словами, що входять до лексико-семантичного поля «торгівля» (*las carnicerías islámicas, el consumo, clientes, las tiendas islámicas, el mercado de La Boquería, la pastelería/les supermarchés, marché, clients, distribution, le marché halal, consommateurs musulmans*).

В іспанській мові відбувається метафоризація найменувань різних продуктів харчування, які традиційно вживають мусульмани в період Рамадану. Зокрема, головною їжею, якою порушується ввечері щоденний піст, є фініки, на велике значення яких вказує апеляція до прецедентного імені пророка Мухаммеда в наступному прикладі: «*El producto estrella son los dátiles, la recomendación del Profeta para el desayuno vespertino*» El País 17/9/2011. Важливість цього продукту в період Рамадану підкреслюється й у метафоричному вислові *el producto estrella*, у якому один із його компонентів – іменник *estrella* (зірка) – вжито як прикладку до іменника *el producto*. Згідно зі словником Іспанської Королівської Академії, вживання іменника *estrella* в такій позиції вказує на визначну роль феномену, позначеного словом, що передує слову *estrella* (estrella 10. f. U. en aposición para indicar que lo designado por el sustantivo al que se pospone se considera lo más destacado en su género. *Proyecto, juez estrella* [5]). Оксиморон *el desayuno vespertino* («вечірній сніданок») відсилає до догмату ісламу, згідно з яким під час Рамадану дозволяється їсти тільки після заходу сонця і тому вечірній прийом їжі стає «сніданком» для мусульман. Фундаментальне значення фініків, які розуміються як відправна точка всіх святкувань під час Рамадану (*Junto con la leche y los zumos, esta fruta es el punto de partida en todas las celebraciones del Ramadán.* El País 17/9/2011), контрастує з їхньою «непомітністю» в магазинах протягом року, що фіксується в перцептивній метафорі «фініки – невидимий продукт»: *Mohsan cuenta que vende 15 kilos diarios de esta fruta, invisible en las tiendas islámicas el resto del año*» El País 17/9/2011.

Слово *Ramadan* у французькій мові вживається у сполученнях зі словами, в яких актуалізуються такі семи, як «ризик» («*RAMADAN. La frilosité de la grande distribution*». Le Nouvel Observateur 28-07-11; (frilosité nom féminin Caractère de quelqu'un, d'un groupe qui refuse de s'engager dans des entreprises risquées: La frilosité de certains secteurs industriels [6]); *Selon Jean-Christophe Despres, directeur associé de l'agence Sopi qui est la premiure agence française en communication multiculturelle, les grandes surfaces «sont encore dans la situation où elles estiment que trop s'afficher dans la promotion d'événements comme le ramadan ou la culture musulmane risque de provoquer une réticence de la part de leurs clients non musulmans».* Le Nouvel Observateur 28-07-11), «невпевненість» (*Mais, si ce marché est en expansion, certaines enseignes hésitent encore à faire de la publicité.»* Le Nouvel Observateur 28-07-11; hésiter verbe intransitif (latin haesitare, de haerere,être attaché) Être dans un état d'incertitude ou d'irrésolution qui empêche d'agir ou de parler [6]), що вказує на сприйняття ринку збуту, пов'язаного з Рамаданом, як ризикового підприємства, яке не наважуються рекламувати.

У воєнних метафорах передається ставлення до ринку Рамадану, зацікавленість ним із боку великих торговельних мереж у Франції: «*Depuis une dizaine d'années, les supermarchés ont pris d'assaut le marché du ramadan. Mais la publicité autour reste encore discrètement contrôlée.*» Le Nouvel Observateur 28-07-11; *Alors que des noms comme Casino ou Leader Price communiquent naturellement sur le terme «ramadan», Auchan et Carrefour avancent leur pion plus prudemment.* Le Nouvel Observateur 28-07-11; *Auchan et Carrefour lancent chaque année une opération spéciale a cette occasion mais insistent rarement sur la dimension religieuse de l'offre.* Le Nouvel Observateur 28-07-11; *Carrefour «propose une offre adaptée pour le ramadan répondant aux demandes de nos clients musulmans», explique un représentant, mais le groupe met en avant sa «stricte neutralité politique et religieuse» pour justifier le fait qu'il n'utilise pas le mot «ramadan» dans son catalogue.* Le Nouvel Observateur 28-07-11.

Окрім реалізації концепту РАМАДАН в іспанській та французькій лінгвокультурах, через характеристику властивих йому харчових продуктів і розуміння його як ринку, він осмислюється за аналогією із концептами християнської культури, близької носіям іспанської та французької мов. В основі порівнянь чужого для обох лінгвокультур концепту РАМАДАН із концептами РІЗДВО, СТРАСНИЙ ТИЖДЕНЬ, ПІСТ лежить універсальна дихотомія «свій – чужий» як спроба переосмислити та зрозуміти феномен мусульманської культури на європейських теренах: «*El consumo entre los musulmanes se dispara como en Navidad en España*». El País 17/9/2011; «*Ramadán y los pasos de Semana Santa*» El País 21/11/2010; *A nuestro modo, entendíamos mejor a nuestros nuevos vecinos musulmanes si ellos celebraban el Aíd y nosotros celebrábamos la Navidad.* El País 17/01/2011 / *Pour le reste nous avons les mêmes valeurs et la même façon de pratiquer: ils ont le ramadan, nous avons le carême... Quarante jours, en plus! J'ai un bon coup de fourchette et je peux vous dire que j'en souffre!* Le Figaro 06/11/2009. Намагання зрозуміти «чужого» та віднайти спільний базис в міжкультурному діалозі з ісламом репрезентовано в іспанській лінгвокультурі у метафорі «Рамадан – міст», яка має глибоке символічне навантаження: «*El Ramadán, puente entre Arabia Saudí y Fuengirola. Un imán de Arabia Saudí dirigió ayer el rezo del primer viernes de Ramadán en la mezquita de Fuengirola (Málaga) -como muestra la fotografía-, uno de los mayores templos musulmanes en Andalucía*» El País 06/08/2011. Міст є універсальним символом об'єднання, що в загальному сенсі символізує перехід з одного стану в інший, від однієї стадії до іншої, а також зв'язок різних частин [3, 228–229]. Рамадан як міст об'єднує Іспанію та країну з глибокою ісламською традицією – Саудівську Аравію.

І в іспанській, і у французькій лінгвокультурі метафоризується соціальний вплив Рамадану. Зокрема, в іспанській лінгвокультурі Рамадан сприймається як такий, що прирівнює всіх – бідних і багатих, вільних та пригноблених (*Es algo que iguala al rico y al pobre, al libre y al oprimido y que, pese al esfuerzo físico y mental que supone, les fortalece, según cuentan varios de los que lo practican.* El Mundo 13/08/2011). Досить цікавим є переосмислення феномену Рамадану як періоду, під час якого активно відбуваються різні соціальні зрушення в різних мусульманських країнах через розуміння його як телесеріалу з типовим сюжетом: *«Y, si de Túnez pasamos a El Cairo, imaginamos ya la telenovela del próximo Ramadán. La ambiciosa señora Mubarak acusando de ineptitud a su marido, el hijo bueno o menos ladrón arremetiendo contra la cleptocracia instaurada por su madre y su hermano Gamal; los fieles que intentan cambiar de chaqueta a última hora y se hunden con el barco; el rostro incrédulo del que se creyó rey de por vida y ve hundida su obra y secuestrados sus bienes en el extremo sur del Sinaí bíblico»* El País 08/03/2011.

Загалом, засобами іспанської мови вплив РАМАДАНУ описується в метафорах хвороби (*La represión siria se recrudece durante el fin de Ramadán.* El País 30/08/2011), у речовій метафорі (*El Ramadán en Siria empezó con un baño de sangre.* El País 10/08/2011), антропоморфній метафорі (*El Ramadán que acaba de empezar, con su ayuno, su espiritualidad y su incremento de visitas a la mezquita, hace que cada día sea un viernes y que cada noche, tras la cena, ofrezca la oportunidad de salir a la calle*. El País 07/08/2011). Метафоричне означення Рамадану як кривавого в Лівії вказує на асоціації Рамадану зі смертю (*Cada día lo están más, ahora que concluye otro Ramadán sangriento. Porque Trípoli también está en manos rebeldes.* El País 28/08/2011).

У мусульманських країнах Рамадан має великий вплив на соціальне життя віруючих, що у французькій мові передається через хімічні метафори на кшталт «Рамадан – каталізатор» (*Printemps arabe. Le ramadan, catalyseur des manifestations.* Le Nouvel Observateur 31-07-11; *Le mois de jeûne, le premier depuis le début des révoltes arabes en janvier, commencera début août et certains ne doutent pas*

qu'il galvanisera les jeunes en révolte en Libye, en Syrie, au Yémen et ailleurs. Le Nouvel Observateur 31-07-11), через морські метафори (*Le ramadan, qui démarrera lundi, pourrait redonner de la vigueur aux manifestations qui se déroulent depuis janvier dans les pays arabes*. Le Nouvel Observateur 31-07-11; *Les musulmans des pays arabes abordent le ramadan avec une question en tête: le mois sacré sera-t-il l'occasion d'un répit dans le printemps arabe ou donnera-t-il lieu à plus de contestation?* Le Nouvel Observateur 31-07-11) або воєнні метафори (*Jeûner et combattre*. Le Nouvel Observateur 31-07-11; *En Libye, les combattants qui ont pris les armes contre le dirigeant Mouammar Kadhafi attendent le ramadan avec un sentiment de grande détermination mêlé de quelques appréhensions à la perspective de conjuguer jeûne et combats*. Le Nouvel Observateur 31-07-11).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, носії іспанської та французької мов у пошуках вираження свого ставлення до ісламу як чужої релігії характеризують властиві їй феномени, зокрема Рамадан, та фіксують своє ставлення до цієї події в концептуальній метафорі. Концептуалізація Рамадану в іспанській та французькій лінгвокультурах ґрунтується на знаннях про традиції святкування мусульманського посту, зокрема про вибір страв мусульманами в цей період, а також на його характеристиці як харчового ринку, що має місце на теренах європейських країн. Уявлення про Рамадан як феномен, що здійснює соціальний вплив, представлено в іспанській мові антропоморфними, речовими метафорами та метафорами хвороби; у французькій мові – хімічними, морськими та воєнними метафорами.

Перспективним є вивчення змістового наповнення валоративного прошарку концепту РАМАДАН у його проекції на концептосистему ІСЛАМ в іспанській та французькій лінгвокультурах.

Список використаної літератури

1. Воркачев С. Г. Концепт счастья в русском языковом сознании: опыт лингвокультурологического анализа : монография / С. Г. Воркачев. – Краснодар : Изд-во Кубан. гос. техн. ун-та , 2002. – 142 с.
2. Религиозные традиции мира. В 2 т. Т. 2 : пер. с англ. – М. : КРОН-ПРЕСС, 1996. – 640 с.
3. Тресиддер Дж. Словарь символов / Дж. Тресиддер ; [пер. с англ. С. Палько]. – М. : ФАИР-ПРЕСС, 1999. – 448 с.
4. Чудинов А. П. Метафорическая мозаика в современной политической коммуникации. I (Глава 1–2) [Електронный ресурс] / А. П. Чудинов. – Екатеринбург, 2003. – 248 с. – Режим доступа : http://www.philology.ru/linguistics2/chudinov-03a.htm.
5. Diccionario de la lengua española. Real Academia española [Recurso electrónico]. – 22-a ed. – Régimen del acceso : http://buscon.rae.es/draeI.
6. Larousse 2009: Dictionnaire de français [Ressource électronique]. – Régime de l' accès : http://www.larousse.fr/dictionnaires/francais-monolingue.

Статтю подано до редколегії
16.03.2012 р.

УДК 811.Ш'37'373

Н. А. Улитина – кандидат филологических наук, старший преподаватель Одесского национального университета имени И. И. Мечникова

Принципы анализа статических пространственных предлогов, наречий и местоимений в системе изучения концепта «пространство»

Работа выполнена на кафедре иностранных языков гуманитарных факультетов ОНУ им. И. И. Мечникова

В статье представлены результаты анализа лингвистических характеристик статических пространственных предлогов, местоимений и наречий, вербализирующих концепт «пространство» в английском языке. Ана-

© *Улитина Н. А., 2012*